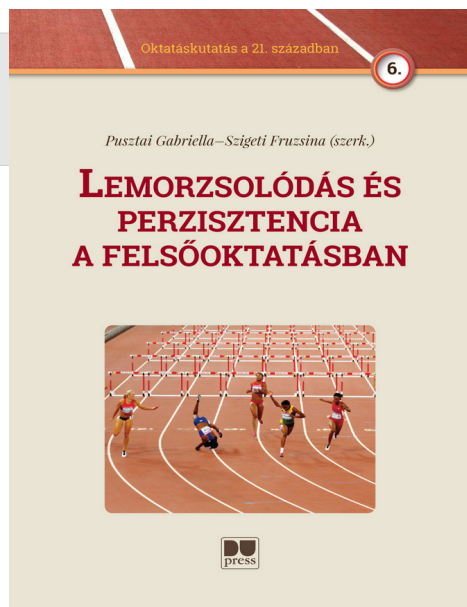

Megkerülhetetlen alap kutatások a felsőoktatási lemorzsolódás terén

Győri Krisztina*

Pusztai Gabriella & Szigeti Fruzsina (2018, szerk.) *Lemorzsolódás és perzisztencia a felsőoktatásban*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó. <http://mek.oszk.hu/19000/19032/>

A Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központja (CHERD) bő egy évtizedes múltja tekint vissza. Az elmúlt évtizedben a felsőoktatási eredményesség indikátorait és annak magyarázó tényezőit vizsgálta, mind a magyarországi, mind a határmenti régiókban (Románia, Ukrajna), aminek eredményeképpen megannyi kötet és publikáció (például Pusztai és Kovács, 2015; Pusztai és mtsai, 2016; Ceglédi, 2018) látott napvilágot. Egy új projektnek köszönhetően mára a lemorzsolódás jelensége került a kutatócsoport figyelmének középpontjába, melynek célja a lemorzsolódás időbeli változásainak vizsgálata a magyar felsőoktatásban. Az ezzel kapcsolatos vizsgálatokból jött létre az Oktatáskutatás a 21. században sorozat

folytatásaként Pusztai Gabriella és Szigeti Fruzsina szerkesztésében a „Lemorzsolódás és perzisztencia a felsőoktatásban” című tanulmánykötet 2018-ban.

A lemorzsolódás definíciós problémái végigkísérik a témával kapcsolatos kutatásokat. Általános értelemben a kifejezés azokra az esetekre használatos, amikor a beiratkozott hallgató az abszolutórium megszerzése előtt saját döntéséből, vagy az intézményi döntés hatására félbehagyja tanulmányait és végzettség nélkül hagyja el a felsőoktatást. A perzisztencia szubjektív megközelítésben azokra a hallgatókra utal, akiket magas szintű tanulmányi kitartás jellemez, továbbá elhivatottak tanulmányaik befejezését illetően. Objektív megközelítésben pedig azt a standard jelenséget értjük alatta, amikor a hallgató minden félévben beiratkozik a következő félévre (Dinyáné & Pusztai, 2019, pp. 301–302; Pusztai, 2018).

A kötet három fejezeten keresztül járja körül ezeket a témákat. Az első fejezetben a lemorzsolódás fogalmának interpretációjával foglalkozik, a második fejezet a lemorzsolódás és a perzisztencia különbségeit elemzi, végül a harmadik fejezet a lemorzsolódást és a perzisztenciát területi és intézményi rendszerben vizsgálja.

Az első fejezetben először egy módszertani értelmezés valósult meg (Szemerszki Mariann: *Lemorzsolódási adatok és módszertani megfontolások*), ami alapján releváns mutatók kerültek megfogalmazásra a Felsőoktatási Információs Rendszer (FIR) adatainak felhasználásával. A FIR elemzések többször is rámutattak arra a problémára, hogy az adminisztratív jellegű adatok, nem tudnak elég információt nyújtani a lemorzsolódás háttértényezőiről (pp. 19–20). Ezért a kutatócsoport a lemorzsolódott hallgatók kvalitatív vizsgálatát kezdeményezte. Húsz narratív interjút vettek fel olyan személyek körében, akik lemorzsolódásukról beszéltek. A lemorzsolódás háttértényezőit vizsgáló kvalitatív kutatás (mind a pedagógusokat, mind a hallgatók teljes spektrumát felölelve) arra adott választ, hogy a családi háttér adatok önmagukban nem adnak elegendő magyarázatot a tanulmányi sikertelenségre. A felsőoktatást megelőző évek komoly hatásáról számoltak be a szerzők. Kiderült, hogy a nem

* Junior kutató, CHERD-Hungary kutatócsoport, e-mail: gyorikrisztina97mail.com

megfelelően választott intézmény, továbbá a rossz pályaorientáció döntően meghatározza a tanulmányi életutat, ami a későbbiekben lemorzsolódást idézhet elő. A tanulmányok melletti munkavállalás gyengébb tanulmányi eredményeket okozhat, ami miatt az államilag támogatott finanszírozási formáról önköltségesre való átsorolás történhet meg, mely egy ördögi kört vonhat maga után (p. 51). Megállapítható, hogy a versenyszerűen végzett sportolás nincs kedvező hatással a tanulmányi eredményekre, azonban a szabadidőben végzett sportolás pozitívan hat a teljesítményre. Továbbá kirajzolódott, hogy egy pozitív attitűdű baráti kör ösztönző hatással lehet a tanulmányok befejezésére, illetve mint védőfaktor képes funkcionálni. Az interjúk kutatás eredményei azt fogalmazták meg, hogy egy tényező önmagában nem elég ahhoz, hogy a lemorzsolódás megtörténjen. Több háttértényező szerencsétlen egybeesése okozhatja. Azonban több esetben is megfigyelhetők voltak a felsőoktatásba való pályakorrekciós visszatérési kísérletek. Többek között jellemzően arról számoltak be az interjúalanyok, hogy más szakot kezdtek el, vagy szereztek időközben másik képzésen diplomát, ami a bizonytalan periódusokból való kilábalásokra enged következtetni. Ez azonban nem volt jellemző a mesterképzésben lemorzsolódott hallgatókra, ők ugyanis birtokolva egy alapidiplomát már munkavállalói pozícióval rendelkeztek. Így a végleges lemorzsolódás jelensége esetükben ritkább végkifejlet (p. 85). Az interjúk elemzését követően, egy a jelenségre érzékeny kérdőív készült el, amit mintegy félezer lemorzsolódott hallgató töltött ki, amely a későbbiekben Kovács Klára és munkatársainak szerkesztésével került teljes elemzésre a „Lemorzsolódott Hallgatók” című kötetben (Kovács és mtsai, 2019).

A kötet szerzői hangsúlyt fektettek a határmenti területek vizsgálatára is, melyeknek eredményei szintén az első fejezetben kerültek bemutatásra. Karázi Zsuzsanna, Pally Katalin és Tóth Dorina Anna (*A hallgatói jogviszony megszűnésével kapcsolatos szabályozás komparatív elemzése*), a hallgatói jogviszony megszűnését vizsgálta a magyar és a kisebbségi magyar felsőoktatási intézményeket összehasonlítva. Az eredmények arról árulkodtak, hogy a magyarországi, a romániai és az ukrainai hallgatói jogviszony megszűnéseinek okai közel azonosak (például pénzügyi problémákon, szigorú szankciókon, szabálysértésen stb. alapuló kizárás a felsőoktatásból). Azonban fény derült arra is, hogy a romániai magyar tannyelvű intézményekre volt jellemző leginkább a hallgatók megtartása. A vizsgált országok közül Ukrajnában van a legszigorúbb jogviszonyt szabályozó törvényi háttér, míg Magyarország a két ország között foglal helyet a törvényi szigor viszonylatában. Gábrity Molnár Irén (*A pályaorientáció útvesztői*) pályaorientációs kutatása szintén a kisebbségi magyarok jellemzőit vizsgálta a lemorzsolódás összefüggésében. A vajdasági magyarokat érintő kutatásokból arra tudott következtetni, hogy ugyanazon háttértényezők befolyásolják őket, mint a magyarországi magyarokat. Ezzel szemben központi pályaorientációs kérdésként jelent meg náluk, hogy kívánnak-e a későbbiekben magyar tannyelvű intézményben vagy Magyarországon továbbtanulni. A kutatásból kiderült, hogy a vajdasági érettségizők nagyobb hányada tervezi a továbbtanulást olyan intézményekben, amelyekről úgy tudják, hogy jó minőségű, továbbá magyar nyelvű az oktatás (p. 103).

A második fejezetben többféle javaslatot olvashatunk a lemorzsolódás megelőzésre és annak mérséklésére, továbbá elemzésre került a perzisztencia jelensége is. Utóbbi vizsgálata segítheti a lemorzsolódás megértését is, mivel azok a hallgatók, akik hamarabb fejezik be tanulmányaikat, az átlaghoz viszonyítva kevésbé perzisztensek. A perzisztencia jelenség vizsgálatakor kiderült, hogy a szigorúbbnak és szelektívebbnek ítélt intézmények hallgatói elkötelezettebbek a tanulmányaik befejezésében (p. 116). Továbbá a nők elkötelezettebbnek bizonyultak férfitársaikkal szemben, aminek magyarázata mögött leginkább a nők iránt táplált társadalmi elvárások, illetve a családban közvetített értékek kerülnek megemlítésre. A kutatás során Pusztai kimutatta, hogy a perzisztens hallgatóvá válás kulcsfontosságú az oktatóval (p. 124) való erős kapcsolat áll, de ennél is jelentősebb szerepe van a szülői támogatásnak és a hallgató-szülő erős kapcsolatának. Ezzel alátámasztva azt a felté-

telezést, hogy az a hallgató, akit támogató attitűd vesz körül, képes a későbbiekben hátrányai ellenére perzisztenssé válni. A tanulmány során kiderült, hogy az anyagi jólét a vártakkal szemben inkább mérsékeli, mint támogatja a tanulmányokban való kitartást. A szerző felhívta a figyelmet egy új, változatosabb szolgáltatásrendszer létrehozásának szükségességére, amely a családot (és nemcsak a szülőket, hanem a testvéreket és akár a nagyszülőket is) bevonja a felsőoktatási eredményesség faktorai közé (pp. 124–125).

Nevelésszociológiai nézőpontból közelítette meg a lemorzsolódást Ceglédi Tímea (*Reziliens sikertörténetek a Wáli István Református Cigány Szakkollégiumban*). Olyan emberek sikertörténeteit mutatta be, akik hátrányaik és a vártak ellenére nem morzsolódtak le, sőt sikeresebbnek bizonyultak olyan társaiknál, akik jobb társadalmi és gazdasági helyzetben voltak. A Wáli István Református Cigány Szakkollégium Kutató Klubjának közreműködésével 17 félig strukturált interjú került felvételre és ezek alapján azokat a következtetéseket vonta le, hogy a lelki biztonság és a vallásosság döntő szerepet játszik a hátrányok leküzdésében, továbbá a hasonló sorsú hallgatók jelenléte motiválóan hat a hátrányos helyzetű hallgatókra (pp. 132–133). Ceglédi a lemorzsolódás ellen több preventív intézkedést is javasolt. Többek között felhívta a figyelmet a jól kialakult életcélok és lehetőségek pontos ismeretének fontosságára. Kiemelte a vallásosság iránytartó és kitartásra ösztönző hatását, végül kezdeményezte az olyan intézményi megoldásokat (mint például a szakkollégiumok), melyek táptalajként szolgálhatnak az olyan egyének számára, akik biztató közegben képesek fejlődni (pp. 134–135).

A kötet a továbbiakban több írást is szentelt az iskolán kívüli, vagyis az extrakurrikuláris tevékenységek tanulási teljesítményt befolyásoló hatásainak. Az IESA (Institutional Effects on Student Achievement in Higher Education) kérdőívek elemzése megerősítette azt a hipotézist, hogy a lemorzsolódás ellen leginkább a családi közeg véd. A civil aktivitások a szerzők várakozása ellenére nem vonják el a hallgatók figyelmét a tanulásról, viszont a teljesítményüket nem is növelik. A 2012-es HERD (Pusztai és Hatos, 2012) adatbázis vizsgálata során, pedig beigazolódott a szakirodalom azon álláspontja, amely szerint a versenyszerűen folytatott sportolás negatív hatással van a tanulmányi teljesítményre, míg azok akik alkalmi sportolók perzisztensebbnek bizonyultak. Ennek hátterében az Tinto integrációsmodell-elmélete állhat, amelynek relevanciáját magyar viszonylatokban Pusztai (2011) is igazolta. Eszerint a társas közeg, illetve a közösség ösztönző normarendszert közvetíthet, amely elősegíti a tanulmányok abszolutoriummal való befejezését. Ezért a tanulmányok szerzői sportklubokat érintő mentorprogram megalkotását javasolták, annak érdekében, hogy a versenysportolók kiemelkedő sportteljesítménye ne menjen a tanulmányi teljesítmény rovására (pp. 163–164).

A lemorzsolódás ellen Kerülő Judit („*Menni vagy maradni?*” – *Lemorzsolódás a felsőoktatási intézményekben, okok és megoldási javaslatok*) is tett javaslatokat, méghozzá az intézményvezetők szemszögéből megfogalmazva. Tanulmányában 30 felsőoktatási intézményvezető tapasztalatai alapján azt a következtetést vonta le, hogy a vezetők egységes véleménye szerint csakis akkor csökkenthető a lemorzsolódás, ha az okok kellőképpen tisztázottak (kritikus időszakok, tárgyak, hiányos kommunikáció). Jó gyakorlatként említette meg a Dunaújvárosi Egyetem Hallgatói Sikerességet Támogató (HASIT) programot, mely a fentiekben megfogalmazott követelményeknek megfelelően képes működni. A program képes nyomon követni a hallgatói eredményességet, a veszélyeztetettséget azonosítani és azt vizuális grafikus ábrázolással szemléltetni. Mindezeknek köszönhetően pedig sikerült a műszaki karokon 20%-kal csökkenteni a lemorzsolódás mértékét (p. 184).

Arató Ferenc és Varga Aranka (*Befogadó egyetem*) szintén egy stratégiai indítvánnyal álltak elő a lemorzsolódás csökkentésének érdekében. A „Befogadó egyetem” rendszerének funkciója az, hogy a sokszínűség ne hátrányt jelentsen a hallgatóknak, hanem előnyt. Az inklúzióknak és a méltányosságnak köszönhetően nagyobb sikeresség volt felfedezhető, amely az OTDK eredményekben és a PhD fokozatszerzésben nyilvánult meg. Továbbá javasolták az inklúziós modellek fejlesztését a nagyobb sikeresség érdekében (pp. 200–201).

A harmadik fejezet a lemorzsolódás jelenségét a hallgatói társadalomban megjelenő törésvonalak mentén vizsgálta. Polónyi István (*A hátrányos helyzetű régiók felsőoktatási rekrutációjának néhány sajátossága*) a hátrányos helyzetű régiókban vizsgálódva arra a megállapításra jutott, hogy a 2010–2016 közötti időszakban a leg-hátrányosabb kistérségek fiataljainak felsőoktatásba kerülése csökkent, míg az osztatlan képzésben a létszámukban növekedés volt felfedezhető (p. 213). Véleménye szerint a felsőoktatásba való kerülés csökkenésének oka az oktatáspolitikában keresendő, mivel a tandíjak költségei duplájára nőttek, illetve szigorodtak a felvételi követelmények, amely a jelentkezők számának radikális csökkenését eredményezte. Az osztatlan képzések népszerűségének magyarázata kimaradt a feltáró kutatásból, így a szerző ennek motivációs vizsgálatát javasolja. A vizsgálat során továbbá szembevetődött, hogy a Debreceni Egyetem minden képzési szinten a legtöbb hátrányos helyzetű hallgatóval rendelkezik a leghátrányosabb régiók intézményei közül, ami rámutat arra, hogy ezek a hallgatók veszélyeztetettségük miatt eleve nagyobb figyelmet igényelnek (pp. 220–221).

A határmenti felsőoktatási intézmények vizsgálata során Berei Emese Beáta (*Krónikus betegség a felsőoktatásban? Lemorzsolódáskockázat hátrányos helyzetű hallgatók körében*) Polónyihoz hasonló következtetésekre jutott. Az IESA 2015-ös lekérdezéséből fény derült arra, hogy a Debreceni Egyetem, a Debreceni Református Hittudományi Egyetem és a Nyíregyházi (akkor még) Főiskola hallgatói családi szocializációjuk hiányosságainak, valamint talán a munkavállalásuknak köszönhetően, kevésbé vesznek részt a tanórákon és előadásokon, továbbá kevésbé elszántak tanulmányaik befejezésében. Ezért ő az anyagi hátrányaik kompenzálása mellett fontosnak vélte felhívni a figyelmet a monitorozásra és a roma szakkollégium működésének jótékony hatásaira (p. 295).

A lemorzsolódási rizikó megállapításának érdekében az Eurostudent 2013-as adatai is elemzésre kerültek. A 16745 főt számláló kérdőívekből kiválogatott 1352 fős debreceni minta alapján Fónai Mihály (*A hallgatói lemorzsolódás törésvonalai a Debreceni Egyetemen*) a szakirodalom számos álláspontját tudta igazolni, úgy mint a kötetben például Pusztai és Csók és munkatársai. Ezen tanulmány is beigazolta azt, hogy az anyagi háttér, a tanulás melletti munkavállalás, azaz a pénzügyi nehézségek eredményezik a legnagyobb valószínűséggel a lemorzsolódást (p. 247).

Tóth Dorina Anna (*Elbukni a rajt után – Továbbtanulás és lemorzsolódás a Debreceni Egyetemen a képzési területek tükrében*) a FIR és az IESA elemzései szerint lemorzsolódásban az átlagnál jobban érintett szakokat említett meg (agrár, gazdasági, jogi és műszaki), melyekhez jellegzetesen köthetők a családi hagyományok, illetve a praxis átvétele. Ezzel szemben a bölcsészettudományi, informatikai és művészeti képzésben résztvevő hallgatók leginkább saját motiváltságukból kerülnek az adott szakra, így ezeken a területeken a lemorzsolódás alacsonyabb. Az eredmények alapján a családi kényszer mint a lemorzsolódást elősegítő háttértényező került megemlítésre, és a szerző felhívta a figyelmet az érintett szakok veszélyeztetettségére (p. 237).

A kötet további tanulmányaiban is a Debreceni Egyetemről szóló adatok kerültek elemzésre. Egy empirikus kutatás során Kovács Karolina és munkatársai (p. 254) célja az volt, hogy feltárják az előzetes okokat a lemorzsolódást illetően a tárgyak nem teljesítésének viszonylatában. A 2014/2015-ös, illetve a 2015/2016-os tanév folyamán (első és második szemeszterben) a Gazdaságtudományi Karon végzett kutatás eredményeül számos olyan tantárgyat (számvitel alapjai, regionális közgazdaságtan, statisztika stb.) megemlít Kovács Karolina Eszter, Bácsné Bába Éva, Juhász Csaba, Máthé Endre, Kocsis Imre, Fenyves Veronika és Nagy Beáta Erika (*Két tanév tantárgyainak vizsgálata sikertelen teljesítés szempontjából a DE Gazdaságtudományi Kar hallgatói körében*), amelyeknek teljesítése nehézséget okoz a hallgatók számára. A kritikus tantárgyak esetében már az aláírás megszerzése is problémát jelentett. A szerzők kifejezetten fontosnak ítélték azt, hogy a tanulmányban megemlített tárgyak teljesítési rátája növekedjen, megelőzve így a lemorzsolódást. Azonban fontosnak vélték megemlíteni

azt, hogy az akadályok leküzdése nagyban függ a személyiségtől, továbbá a tanulási szokásoktól, melyek szintén közrejátszhatnak a lemorzsolódásban, így önmagukban a tantárgyteljesítési ráták nem magyarázzák a jelenséget (pp. 260–261).

Tóth Dorina Anna (*Elbukni a rajt után – Továbbtanulás és lemorzsolódás a Debreceni Egyetemen a képzési területek tükrében*) kutatásából kiderült, hogy a művészeti képzésben jelenlévő hallgatók rendelkeznek a legalacsonyabb lemorzsolódással, így kifejezetten érdekesnek bizonyult Szűcs Tímea és Váradi Judit (*Perzisztencia a zeneművészeti felsőoktatásban – A zeneművészeti képzés megtartó erejének vizsgálata*) zeneművészeti képzésben jelenlévő lemorzsolódással foglalkozó kutatása. Kvalitatív kutatást végezve zeneművészeti karok vezetőivel készítettek interjút, amely során a diploma megszerzésének nehézségéről kérdezték őket. Összességében megállapításra került, hogy a zenei képzésnek ún. védőháló funkciója van, amely támogatja a hallgatókat tanulmányaik sikeres befejezésében. Jellemző a zenét tanuló hallgatók között, hogy gyerekkoruk óta elkötelezettek a zene iránt és a felsőoktatásban valójában álmaikat teljesítik be. A hallgatók hátrányainak kompenzálását és a tanulmányi nehézségek áthidalását kezdeményezték a szerzők. Továbbá kiemelték a nyelvvizsga problémáját, mely gyakran a diploma megszerzésének akadályát képezi, ennek megoldására differenciált nyelvi képzéseket javasoltak. A fentiekben említett kutatásokhoz hasonlóan ők is figyelmet szenteltek a monitorozásnak a prevenció érdekében (pp. 269–270).

A továbbiakban Müller Anetta, Nagy Zsuzsa és Bácsné Bába Éva tanulmánya (*A lemorzsolódástól veszélyeztetett hallgatók vizsgálata*) megerősítette a fentiekben részletezett álláspontot, mely szerint a versenysportolók nehezen képesek az egyetem és a sport kettős színterén helytállni. Mindemellett megállapítható volt az, hogy még mindig magas azon hallgatók száma, akik a nyelvvizsga hiánya miatt nem képesek megszerezni diplomájukat. A szerzők szerint a sportolókat érintő lemorzsolódás komplexitást és másféle stratégiát igényelhet, kifejezetten az élsportolók esetében. Rugalmas tanrendet, mentorprogramot, elektronikus oktatást támogató kurzusokat, tananyagot és megfelelő tájékoztatást javasoltak a sportolókat érintő lemorzsolódás csökkentésének érdekében (p. 280).

Véleményem szerint a Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központja által kiadott tanulmánykötet, az előző munkáikhoz hasonlóan jelentős tudományos értéket közvetít. Mind a kvalitatív, mind a kvantitatív kutatásaiknak köszönhetően a kutatócsoport, a hazai és a határmenti viszonylatokban a legátfogóbb felsőoktatási lemorzsolódással kapcsolatos kutatásokat végezték el. A kötet mindazoknak hasznos, akik a későbbiekben lemorzsolódás- vagy perzisztencia-kutatásokat szeretnének végezni. Ugyanakkor a tanulmánykötet hiányossága megítélésem szerint az, hogy nem/vagy alig számolt be olyan kutatásokról, amelyek a tanulási stratégiákat és módszereket vizsgálták, pedig ezek hiánya vagy alacsony határfoka szintén a lemorzsolódás egyik háttértényezője lehet.

Végezetül szeretném ajánlani ezt a kötetet azoknak a pedagógusoknak, oktatóknak, és intézményvezetőknek is, akik valamilyen formában tenni szeretnének a jelenség ellen, vagy éppenséggel növelni szeretnék hallgatóik perzisztenciáját, ugyanis a kötetben számos hasznos gyakorlat és javaslat került megfogalmazásra, melyekkel csökkenthető lehet a lemorzsolódás mértéke.

Irodalom

---

1. Ceglédi, T. (2018). *Ugródeszkán. Reziliencia és társadalmi egyenlőtlenségek a felsőoktatásban*. Debrecen: CHERD-Hungary. Retrieved from: <https://mek.oszk.hu/18900/18942/> (2020. 01. 21.)
2. Dinyáné, Sz., M. & Pusztai, G. (2019). A perzisztenciaérték empirikus vizsgálata a hallgatói professzionalizáció kezdetén egészségügyi tanulmányokat folytató hallgatók körében. *Lege Artis Medicinæ* 29(06–07), 301–311.
3. Kovács, K., Ceglédi, T., Csók, C., Demeter-Karászi, Zs., Dusa, Á. R., Fényes, H., Hrabéczy, A., Kocsis, Zs., Kovács, K. E., Markos, V., Máté-Szabó, B., Németh, D. K., Pallay, K., Pusztai, G., Szigeti, F., Tóth, D. A. & Váradi, J. (2019). *Lemorzsolódott hallgatók 2018*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó. Retrieved from: <https://mek.oszk.hu/19400/19427/> (2020. 02. 15.)
4. Pusztai, G. (2011). *A láthatatlan kéztől a baráti kézig*. Budapest: Új Mandátum Kiadó.
5. Pusztai, G. (2018). The role of intergenerational social capital in diminishing student attrition. *Journal of Adult Learning, Knowledge and Innovation* 2(2), 1–7.
6. Pusztai, G. & Hatos, A. (2012). *Higher Education for Regional Social Cohesion*. Budapest: Hungarian Educational Research Association. Retrieved from: <http://mek.niif.hu/11800/11865/> (2020. 01. 25.)
7. Pusztai, G. & Kovács, K. (2015). *Ki eredményes a felsőoktatásban?* Nagyvárad – Budapest: Partium Könyvkiadó-P.P.S.-Új Mandátum. Retrieved from: <https://mek.oszk.hu/14000/14048/> (2020. 03. 10.)
8. Pusztai, G. & Szigeti, F. (2018) *Lemorzsolódás és perzisztencia a felsőoktatásban*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó. Retrieved from: <http://mek.oszk.hu/19000/19032/> (2020. 01. 22.)
9. Pusztai, G., Bocsi, V. & Ceglédi, T. (2016). *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke*. Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához. Nagyvárad – Budapest: Partium Könyvkiadó – P.P.S. – Új Mandátum. Retrieved from: <https://mek.oszk.hu/16000/16053/> (2020. 02. 14.)